

УДК 378:377

Форсайт-проекти як чинник формування правової поведінки студентів у закладі освіти в умовах гуманізації освітнього процесу

FORESIGHT PROJECTS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF STUDENTS' LEGAL BEHAVIOUR IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE CONTEXT OF THE HUMANISATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

ІЄВЛЄВ Олександр – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1567-4131>

ДОКТОР Давид – аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-9983-580X>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-10>

ІЄВЛІЄВ Oleksandr – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Department of Pedagogy and Innovative Education, Lviv Polytechnic National University, 12 Stepan Bandera Str., Lviv, 79013, Ukraine

DOKTOR Davyd – Postgraduate Student, Department of Pedagogy and Innovative Education, Lviv Polytechnic National University, 12 Stepan Bandera Str., Lviv, 79013, Ukraine

Анотація. У статті висвітлюються питання, пов'язані із використанням форсайт-проектів для формування правової поведінки студентів у закладі освіти в умовах гуманізації освітнього процесу. Здійснено аналіз наукових і методичних робіт, що присвячені особливостям використання методу проектів у закладах освіти. Встановлено, що робота здобувачів освіти над проектами сприяє виробленню самостійності, активності, дослідницьких навичок, почуття приналежності до світової спільноти, усвідомленню професійного вибору, творчому та соціальному розвитку, формуванню навичок критичного мислення. Робота над проектом у закладі освіти, безвідносно до його дидактичної мети, формує подальшу поведінку студента в особистісному та професійному аспектах, а отже – траєкторію, котру можна передбачити. Вважається, що термін «foresight» уперше було використано письменником-фантастом Гербертом Уельсом у 1930 році в одній із його публічних промов. Письменник запропонував ввести професію «професор передбачення», який, на кшталт історика, буде аналізувати та пропонувати варіанти практичної реалізації майбутніх відкриттів. Використання форсайт-проектів в освітньому процесі закладу освіти дозволяє формувати правову поведінку студентів, реалізуючи стратегію гуманізації освіти. При цьому така поведінка регламентується змістом відповідних нормативно-правових актів. За розвідками вітчизняних науковців, реалізація основних положень гуманізації освіти вимагає застосування сучасних педагогічних методів виховної діяльності гуманістичного спрямування, забезпечує розвиток особистості студента, є запорукою підвищення якості освіти, підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Вважається, що ступінь гуманізації освітнього процесу залежить від того, наскільки цей процес створює передумови для саморозвитку особистості, її самореалізації та творчості. У статті розглянуто форсайт-проекти «Я – майбутній викладач». «Я майбутній викладач обліково-економічних дисциплін», «Шлях до академічна доброчесності». Зазначено, що в якості форсайт-проектів можуть виступати і традиційні інформаційно-зорієнтовані, соціальні, творчі та інші види проектів.

Ключові слова: правова поведінка, метод проектів, форсайт-проект, заклад освіти, освітній процес.

Summary. The article highlights the issues related to the use of foresight projects for the formation of students' legal behaviour in an educational institution in the context of the humanisation of the educational process. The article analyses scientific and methodological works on the peculiarities of using the project

method in educational institutions. It is established that students' work on projects contributes to the development of independence, activity, research skills, a sense of belonging to the world community, awareness of professional choice, creative and social development, and the formation of critical thinking skills. Working on a project in an educational institution, regardless of its didactic purpose, shapes the student's future behavior in personal and professional terms, and therefore a trajectory that can be predicted. It is believed that the term «foresight» was first used by science fiction writer H.G. Wells in 1930 in one of his public speeches. The writer proposed to introduce the profession of a «professor of foresight», who, like a historian, would analyze and propose options for the practical implementation of future discoveries. The use of foresight projects in the educational process of an educational institution allows to shape the legal behavior of students, implementing the strategy of humanization of education. At the same time, such behavior is regulated by the content of the relevant legal acts. According to the research of domestic scholars, the implementation of the main provisions of humanization of education requires the use of modern pedagogical methods of humanistic educational activities, ensures the development of the student's personality, and is a guarantee of improving the quality of education and increasing its competitiveness at the international level. It is believed that the degree of humanization of the educational process depends on the extent to which this process creates the preconditions for self-development of the individual, his/her self-realization and creativity. The article deals with the foresight project «I am a future teacher». «I am a future teacher of accounting and economic disciplines», «The path to academic integrity». It is noted that traditional information-oriented, social, creative and other types of projects can also serve as foresight projects.

Key words: legal behavior, project method, foresight project, educational institution, educational process.

Вступ. Формування правової поведінки студентів у закладі освіти є важливою проблемою, яка стоїть перед сучасною наукою в процесі інтеграції системи освіти України до Європейського простору вищої освіти.

В сучасних умовах це пов'язано із опануванням етичних норм майбутньої професійної діяльності, подоланням академічної нечесності: фабрикації та фальсифікації даних при науковому дослідженні, маніпуляції з фотоілюстраціями, тощо

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є використання форсайт-проектів у закладах освіти. Передбачення (*foresight* – англ. мовою) такого проекту має містити цілісний образ майбутньої професійної діяльності, що формуватиме правову поведінку студентів.

Вважаємо, що це можливо лише за умови гуманізації освітнього процесу. Це передбачає забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, повагу до гідності студентів, створення умов для формування їх кращих якостей та здібностей та тощо.

Аналіз останніх досліджень. Останні публікації за темою статті переконливо демонструють, що чимало вітчизняних науковців займалися окремими аспектами піднятої проблеми.

Відомо, що соціальному феномену правової поведінки як складової правосвідомості присвячено чимало уваги вітчизняних авторів, зокрема В. Водніка, О. Гавриленка, А. Гочарук, О. Дзьобань, В. Нерсесянца, Ю. Калиновського, В. Лазарева, А. Ільїна, М. Логвіненко, Л. Петражицького, А. Романова, І. Ситара, Т. Стрибко, О. Скакун, В. Хропанюка, М. Цимбалука та багатьох інших.

Правова поведінка регламентується змістом відповідних нормативно-правових актів. За розвідками М. Логвіненко, правова поведінка відрізняється від соціальної через такі характеристики: є соціально корисною; має зовнішнє вираження у діях або бездіяльності як у основних його формах; характеризується свідомо вольовим характером; може регулюватися нормами права, що містяться в текстах правових актів; формує юридичні наслідки, за якими визначаються відповідні заходи (попередження або ж, наприклад, позбавлення волі) [13, с. 285–286].

Дослідження правової поведінки проводяться в рамках розвідок правової культури, правового (громадянсько-правового) виховання, правової освіти, правової свідомості тощо.

Водночас, разом із поняттям «правова поведінка» існують поняття «законослухняна поведінка», «правомірна поведінка», «необхідна поведінка», «бажана поведінка» та т. п. Зауважимо, що законослухняна поведінка – це свідоме дотримання законів, які виконуються добровільно на основі високої правосвідомості суб'єктів. Така поведінка, як вказують науковці, домінує «у структурі правової поведінки і характеризується добровільним, свідомим підкоренням суб'єкта вимогам правових норм» [16, с. 68]. Правомірна поведінка людини, як зазначає А. Романова, залежить від достовірності й «глибини набутих людиною знань про право та суспільно-правові явища з подальшим практичним застосуванням цих знань, а також від ступеня сформованого ціннісного ставлення у вигляді поваги, довіри до права» [18, с. 94].

Формування правової поведінки студентів у закладі освіти можливо за допомогою форсайт-проектів.

У вітчизняній педагогіці засновником теорії та практики педагогічного проектування слід вважати А. Макаренка, у сучасній педагогіці його розробляли К. Баханов, Г. Бондаренко, А. Касперський, Т. Кручиніна, В. Лисицький, В. Нечипоренко, Т. Столярової, О. Пехота, О. Пометун, Е. Чечуй, М. Федорець, Т. Швець, О. Штельмах та інші. Нині метод проектів широко використовується в практиці навчання.

Метод проектів («метод проблем» або «метод цільового акту») став застосовуватися в освітньому процесі з другої половини XIX століття сільськогосподарських шкіл США – у нормативних документах він зустрічається з 1911 року.

Існують різні класифікації навчальних проектів: навчальний, дослідницький, пошуковий, творчий, рольовий, прикладний, інформаційний, ігровий, ознайомчо-зорієнтований (за видами діяльності); у межах класу, в межах школи, регіональні, всеукраїнські, міжнародні (за характером контактів); інтелектуальні, матеріальні, екологічні, сервісні, комплексні (за змістом); індивідуальні, групові, колективні (за кількістю учасників) тощо.

Водночас, формування правової поведінки передбачає наявність у навчальному проекті відповідного образу майбутньої професійної діяльності, що не завжди передбачено в традиційних підходах. Проектування такого образу можливо, на нашу думку, лише в умовах гуманізації освітнього процесу.

Українські дослідники гуманізації освіти Г. Балл, І. Бех, А. Гончаренко, О. Дубовий, В. Зінченко, Є. Кондратьєва, П. Кононенко, В. Кремень, О. Кулешова, І. Кузнєцова, В. Рибалко, Г. Романовський, О. Романовський, М. Романенко, О. Рудницька, В. Семиченко та інші вивчали різні аспекти цієї проблеми.

Гуманізація освіти є важливим завданням, що поставила наша держава перед науково-педагогічними та педагогічними працівниками. Відповідно до Державної національної програми «Освіта» – «Україна XXI століття» – гуманізація освіти «полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей і задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини та навколишнього середовища, суспільства і природи» [7].

Реалізація ідей гуманізації змісту освіти і навчання пов'язана із: становленням особистості майбутнього фахівця (створює передумови для її саморозвитку та самореалізації); здатністю пізнати власну мотивацію до професійної діяльності (через установку на професійне вдосконалення); створенням розвивального освітнього середовища (із використання інноваційних педагогічних технологій).

Мета статті – розкрити можливості використання форсайт-проектів для формування правової поведінки студентів у закладі освіти в умовах гуманізації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Робота над проектом, безвідносно його дидактичної мети, формує у студента подальшу поведінку в особистісному та професійному аспектах, траєкторію котру можна *передбачити*.

Відомо, що термін «*foresight*» уперше було використано письменником-фантастом Гербертом Уельсом у 1930 році в одній із його публічних промов. Письменник запропонував увести професію «професор передбачення», який, на кшталт історика, буде аналізувати та пропонувати варіанти практичної реалізації майбутніх відкриттів.

Формування такого «передбачення» стосовно майбутньої правової поведінки студента вимагає розуміння її закономірностей.

Механізм правової поведінки, за розвідками А. Гочарук, визначається як процес впливу факторів зовнішнього середовища та особистих переконань на свідомість індивіда, та водночас як узгодження в свідомості індивіда інформаційного та стимулюючого впливу факторів, мотивів, цілей та установок, які характеризуються суперечливістю, належать до правової або соціальної сфер, мають об'єктивну та суб'єктивну форми, за результатом якого формується компроміс, що виконує роль вольового обґрунтування та усвідомлення індивідом мети і значення власної поведінки [5, с. 166].

До чинників, що формують праву поведінку, слід віднести правові аксіоми, що «виражають загальнолюдський зміст права, ось чому вони сильно впливають на формування юридичного світогляду кожної пересічної особи. Для того, аби сприйняти їх не потрібно здобувати правову освіту, чи ставати об'єктом правового виховання» [11, с. 41].

При цьому «правові аксіоми повинні містити знання про: *правові стимули* – спонукання до законослухняної поведінки, які створюють умови для задоволення власних інтересів суб'єкта (для прикладу, пільга, право на власність); *правові обмеження* – стримування протиправної поведінки, які створюють умови для задоволення інтересів контрсуб'єкта, охорони і захисту суспільства» [9, с. 120].

Реалізація завдання із формуванню правової поведінки студентів у закладах освіти зумовлює необхідність гуманізації освітнього процесу, що передбачає підготовку фахівців із високими моральними якостями, гуманістичним світоглядом, що детермінує гуманістично-орієнтований, інноваційний характер їхньої подальшої професійної діяльності.

Найважливішим критерієм гуманізації вищої освіти, як справедливо зазначає С. Вітвицька, стають не стільки опановані знання, уміння й навички, скільки усвідомлення та прийняття кожним студентом гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення [3, с. 66]. Водночас, О. Вознюк називає серед специфічних елементів змісту синергізації у навчально-виховному процесі – гуманізацію [4, с. 673].

Ступінь гуманізації освітнього процесу залежить від того, наскільки цей процес створює передумови для саморозвитку особистості, її самореалізації та творчості. Як слушно зазначає О. Мудренко, при «проектуванні гуманізації виховного процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти необхідно застосовувати сучасні педагогічні нові методи виховної діяльності гуманістичного спрямування» [14].

На думку О. Жванія «реалізація основних положень гуманізації освіти, що ґрунтується на суб'єкт – суб'єктних відносинах між учасниками освітньо-виховного процесу, забезпечує розвиток особистості дитини, як носія загальнолюдських цінностей, творця майбутнього суспільства та є запорукою вивіщення якості, авторитетності й конкурентоспроможності національної освіти» [8, с. 71].

Погоджуємося цілком із твердженням І. Бургун, що життя освітнього закладу потрібно організовувати не тільки як навчально-виховний процес у межах навчального плану, а і як соціальний аспект всієї життєдіяльності учня, що допускає перетворення закладу освіти

на культурний центр, де проходитиме загальний розвиток учнів, з огляду на їхні здатності та схильності; реалізація цього принципу заснована на тому, що виховання як передання учневі культурного досвіду, накопиченого людством; в організації навчально-виховного процесу потрібно брати до уваги життєві цілі й цінності особистості; розвиток учня повинен бути спрямований на адаптацію до принципів гуманістичного суспільства та на зміну негативних умов соціуму; та т. ін. [2, с. 186–186].

Водночас, за розвідками С. Шумської, проведення форсайту передбачає такі етапи:

1. Підготовка огляду форсайту (scoring). Цей етап іноді характеризується як передфорсайт, або як аналітичний етап форсайту. Даний етап включає підготовку попередньої доповіді, у якій міститься огляд самої проблеми, обраної для форсайту, і самого форсайту – його методів, бар'єрів та ін. У підсумку даного етапу приймається рішення про проведення наступного основного етапу форсайту і про вибір його методів.

2. Розробка передбачення (основна частина форсайту). На цьому етапі головним завданням є відбір експертів і організація їх взаємодії у відповідності з обраними методами. Проводиться формування експертних панелей за сферами аналізу; проводиться опитування експертів або організовується взаємодія експертів за допомогою інших методів форсайту (експертні панелі, симпозиуми, організаційно-діяльнісні ігри, форсайт-сесії). Обробляються результати опитувань і результати проведених заходів форсайту. Формуються підготовчий матеріал для дорожніх карт, можливі сценарії, які враховують технології і т. ін.

3. Підготовка звітів, дорожніх карт, сценаріїв. Підготовлені на другому етапі документи обробляються в підсумковій документи, сценарії і дорожні карти, бази даних технологій і бази даних експертів.

4. Поширення форсайту. Даний етап полягає у використанні результатів форсайту при формуванні стратегій розвитку конкретних сфер, формуванні пріоритетів досліджень, розробці механізму підтримки і розробки конкретних проектів [24, с. 152–154].

Проаналізуємо основні підходи вітчизняний науковців до використання проектів в освітній діяльності та можливість їх застосування для формування правової поведінки студента.

Проекти, за розвідками В. Гринько, «сприяють виробленню самостійності, активності, творчості, впевненості, набуттю почуття власного успіху і прогресу, самовизначенню, сприяють соціальному розвитку, виробленню дослідницьких навичок, дають можливість реалізувати мету, інтегрувати знання» [6, с. 209].

Погоджуємося із думкою М. Федорець, що використання методу проектів в освітньому процесі дозволяє розглядати такий процес як «розвивальну соціально-освітню систему, у якій формуються почуття національної гідності, приналежності до світової спільноти, осмислення професійного вибору на основі моральних принципів, індивідуальність і творча самобутність кожного, у якій навчають основам життєтворчості та співробітництва» [20, с. 242].

Як педагогічна технологія «метод проектів», як слушно зазначає В. Лисицький, містить у собі сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю. Тому, на думку науковця, цю технологію можна розглядати таку технологію, що сприяє творчому розвитку дітей, використанню ними певних навчально-пізнавальних прийомів, які в результаті самостійних дій учнів дають змогу вирішити проблему розвитку пізнавальних здібностей [12, с. 70].

Якщо виконання проектів передбачає стислі терміни, то їх виконують у такі етапи (за О. Штельмах):

1) обговорюється зміст, характер проекту, способи збору інформації, методи, формуються мікрогрупи студентів з урахуванням психологічної сумісності, рівня володіння мовою, творчих здібностей, моменту лідерства;

2) робота по виконанню проєкту: наприклад, підготовка «корисного професійного словничка», написання власних письмових робіт, резюме, есе тощо, підбір інформації (віршів, ребусів, кросвордів, пісень, відеофрагментів з теми дослідження), підсумовування накопиченого матеріалу, й виведення власних умовиводів;

3) презентація проєктної роботи: у межах заняття, конкурсу, олімпіади, конференції тощо [23, с. 295].

Погоджуємося із думкою В. Нечипоренко, що метод проєктів є ефективним засобом підготовки компетентної особистості, тому що дитина, яка бере участь у проєктній діяльності, навчається співпрацювати з іншими, реалізувати дослідницькі та зорієнтовані на практичну діяльність завдання, набуває досвіду самостійної діяльності, навчається працювати з джерелами інформації, моделювати та розробляти шляхи вирішення поставлених проблем [15, с. 260].

Головна ціль використання викладачем проєктних технологій, як слушно зазначає Г. Бондаренко, «сприяти самостійному формуванню інтелектуальних і спеціальних знань, умінь та навичок майбутніх спеціалістів, зокрема вчителів-філологів, забезпечувати розвиток таких якостей, як ініціативність, уміння організовувати роботу команди, уміння бачити проблему, здатність приймати самостійні рішення, вміння знаходити й використовувати потрібну інформацію, самоосвіта, планування діяльності, розвиток комунікативних навичок і навичок самопрезентації» [1, с. 107–108].

Водночас поділяємо думку із Е. Чечуй, що «метод проєктів є надзвичайно демократичним видом педагогіки співпраці, довіри й особистої орієнтації. Принципи цієї технології забезпечують добровільність участі, проблематики обговорення, участі в різних акціях, заходах, справах; свободу спілкування на принципах прагнення до взаєморозуміння, до взаємостерпимості, конструктивності; повагу до поглядів, ідей, підходів і діяльності учасників; надання можливостей для здійснення дитиною вільного й усвідомленого вибору ідей, норм, цінностей, моделей поведінки, рішень, тощо; забезпечує партнерство, рівноправну співпрацю дітей і дорослих» [21, с. 250].

За допомогою методу проєктів, як слушно зазначає Т. Швець, «у студентів розвиваються пізнавальні навички, уміння самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивається критичне мислення, формуються навички мислення високого рівня. Важливою рисою проєктного підходу є гуманізм, увага та повага до особистості учня, позитивний запал, спрямований не лише на навчання, а й на розвиток особистості студента» [22, с. 204].

Забезпечення ефективного особистісного та суспільного розвитку студентів шляхом використання методу проєктів в умовах навчально-виховного процесу педагогічного коледжу є, як стверджує М. Федорець, вагомим чинником становлення і розвитку студентів як майбутніх педагогів, дозволяє сформувати комплекс професійної спрямованості, педагогічної творчості й суспільно значущих компетенцій в особистості майбутнього вчителя початкової школи [20, с. 242].

Науковці встановили, що формування творчої особистості студента відбувається із застосування методу проєктів. Так, за розвідками Т. Стоярової, це вимагає дотримання таких основних вимог: 1) створення значимої для дослідницької та творчої діяльності проблеми (завдання), розв'язання якої вимагає інтегрованих знань та дослідницького пошуку; 2) теоретичне, практичне, пізнавальне значення передбачених результатів; 3) особистісно зорієнтований самостійний (індивідуальний, парний, груповий) вид творчої діяльності у майбутніх учителів трудового навчання; 4) визначення кінцевого, прогнозованого результату проєкту; 5) визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проєктом; 6) комплектування, систематизація та цілеспрямованість змістового наповнення

творчого проєкту (із зазначенням поетапних цілей); 7) використання дослідницьких методів та т. ін. [19, с.143–144].

До основних ознак творчих проєктів, зокрема, відносять: 1) *зміни* – результати реалізації творчих проєктів завжди пов'язані з певними змінами в діяльності, поглядах, житті учасників тощо; 2) *новизну* – впродовж виконання творчих проєктів учні створюють унікальні якісно нові проєктні продукти; 3) *унікальність* – кожний з творчих навчальних проєктів учнів є неповторним і якнайбільше сприяє самовираженню його учасників; та т. п. [17, с. 43–44].

Отже, традиційні підходи до використання методу проєктів в освітній діяльності, у переважній більшості випадків, передбачають формування загальних та професійних компетентностей студента, що пов'язані із його подальшою професійною діяльністю та розвитком певних характеристик особистостей (творчість, прагнення пізнання, інтелектуальні звідності та т. ін.)

Водночас, виконання навчальних проєктів не ставить за мету формування правової поведінки, зокрема, та цілісного образу майбутньої професійної діяльності, загалом.

Процес розроблення здобувачами освіти формай-проєктів є унікальним інтегративним досвідом, де теоретичні знання переплітаються з практичною діяльністю.

Ця процедура спонукає до глибокого аналізу і прогнозування власних здобутків, а також активізує процеси самоосвіти та самовдосконалення, програмування свого майбутнього. Уже на етапі підготовки огляду форсайту (*scoping*) (1-й етап розробки проєкту) [10, с. 383] має бути закладено вплив та сформований відповідний образ майбутнього, котрий зумовлює формування правової поведінки, сприяє якісному навчанню та подальшій успішній професійній кар'єрі.

Наведемо приклади реалізації таких проєктів у Національному університеті «Львівська політехніка».

Виконання студентами форсайт-проєкту «*Шлях до академічної доброчесності*» (рис. 1) дозволяє визначити структуру їх правової свідомості, підвищити обізнаність щодо цінностей академічна доброчесності, з'ясувати чи стикалися вони з її проявами, сформуванати правову (законослухняну) поведінку.

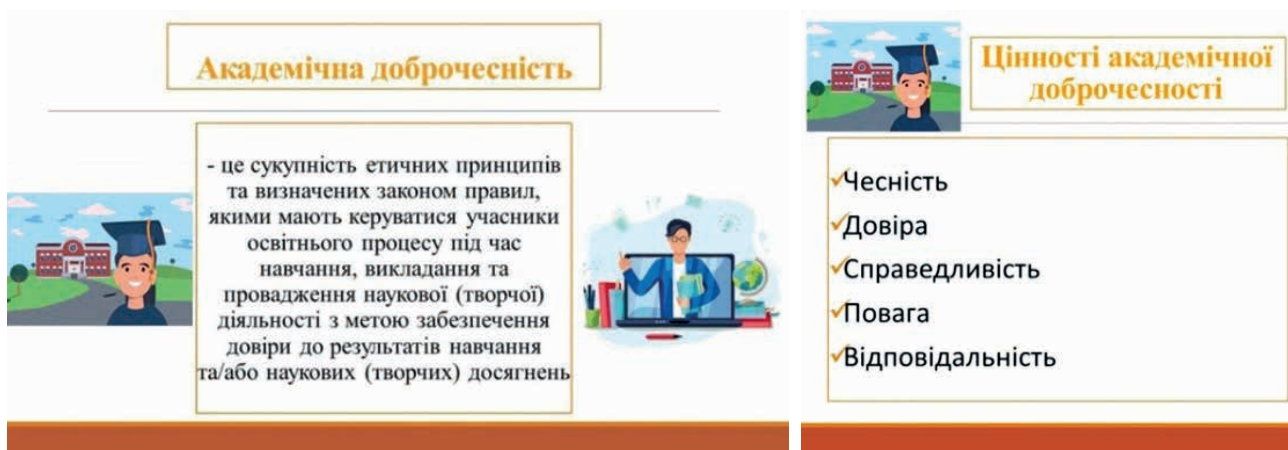

Рис. 1. Приклад фрагменту проєкту «Шлях до академічної доброчесності»

Проєкт розроблено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Професійна освіти (за спеціалізаціями)», спеціалізація «Цифрові технології», та другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

Робота над форсайт-проєктом «Я майбутній викладач» («Проєкт моєї кар'єри») (рис. 2) передбачає усвідомлення студентами найближчих і кінцевих цілей навчання, професійну спрямованість навчальної діяльності, етичні норми професій менеджера в освіті та педагога тощо.

Проект розроблено для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Менеджмент», спеціалізація «Управління навчальним закладом».

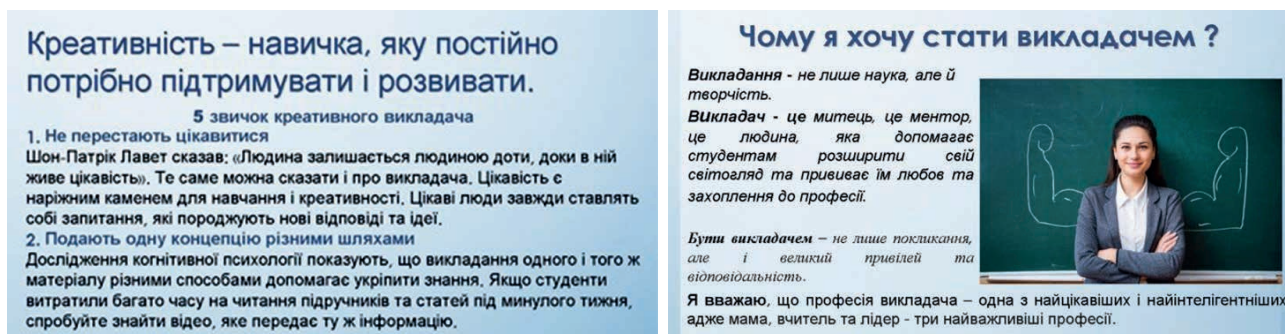

Рис. 2. Приклад фрагменту проекту «Я – майбутній викладач»

Робота над проектом «Я майбутній викладач обліково-економічних дисциплін» (рис. 3) формує у майбутніх викладачів обліково-економічних дисциплін образ майбутньої професії педагога (професійні вимоги, етичні норми поведінки тощо) та мотивує до успішної майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Проект розроблено для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Освітні, педагогічні науки».

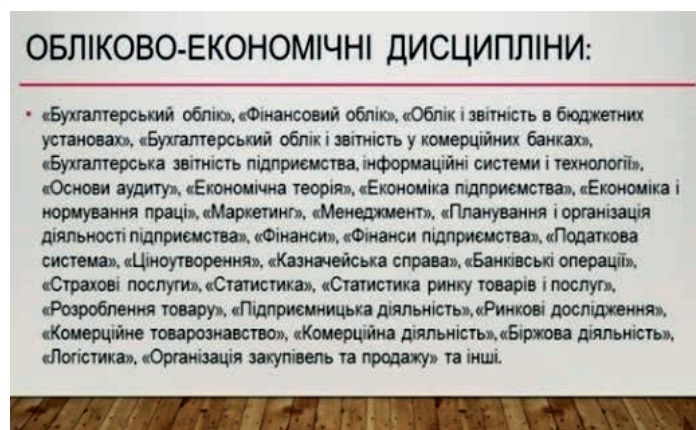

Рис. 3. Приклад фрагменту проекту «Я майбутній викладач обліково-економічних дисциплін»

Наведені на рис. 1 – 3 фрагменти форсайт-проектів виконано студентами Університету.

Розробка передбачення (2-а частина форсайту) передбачає роботу студента над форсайт-проектом самостійно та у групі під керівництвом викладача.

Підготовка звітів, дорожніх карт, сценаріїв (3-а частина форсайту) передбачає захист форсайт-проекту із залученням відповідних фахівці (експертів). Для прикладу, на захист проекту «Я – майбутній викладач» запрошувалися керівники закладів освіти.

Поширення форсайту (4-а частина) може полягати у розміщенні найбільш вдалих проектів та/або інформації про їх захист на сторінках відповідних навчальних підрозділів на сайті закладу освіти.

Висновки. Правова поведінка студентів у закладі освіти регламентується змістом відповідних нормативно-правових актів. Водночас, коли мова йде про дотримання вимог цих актів, використовуються терміни «правомірна» чи «законослухняна» поведінка.

Формування правової поведінки студента у закладі освіти можливо за умови гуманізації освітнього процесу, що передбачає підготовку фахівців із високими моральними якостями та гуманістичним світоглядом.

Традиційні підходи до використання методу проектів в освітній діяльності, у переважній більшості випадків, передбачають формування загальних та професійних компетентностей студента, що пов'язані із його подальшою професійною діяльністю та розвитком певних

характеристик особистості (творчість, прагнення пізнання, інтелектуальні здібності та т. ін.), та не ставлять за мету формування правової поведінки.

Запровадження форсайт-проектів до освітнього процесу може, поряд із формуванням правової поведінки, вирішувати цілий комплекс завдань: формування цілісного образу майбутньої професійної діяльності, стимулювання професійно-творчого потенціалу, розвиток професійно-педагогічної мобільності та т. п.

У якості форсайт-проектів можуть виступати і традиційні види проектів (інформаційно-зорієнтовані, соціальні, творчі та ін.) за умови формулювання додаткових вимог щодо їх виконання.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Метод проектів як засіб удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 24 (2). С. 102–109.
2. Бургун І. В. Методологічні основи розвитку компетентної особистості: *Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер. Педагогічна*, 2010. Вип. 16. С. 185–188.
3. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка*. 2015. Вип. 10. С. 63–67.
4. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с.
5. Гончарук А. П. Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект): дис. ... кан. юрид. наук. Київ, 2016. 188 с.
6. Гринько В. О. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання методу проектів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 13 (2). С. 205–210.
7. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»): затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896. *Освіта*, 1993. № 44–46. С. 2–15.
8. Жванія О. І. Гуманізація навчально-виховного процесу – основа розвитку особистості студента. *The driving force of science and trends in its development: materials I International Scientific and Theoretical Conference (United Kingdom, Coventry, January 29, 2021)*. 2021. P. 69–71.
9. Занфірова Т. А. Аксиологічно-нормативні засади філософії трудового права: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2010. 299 с.
10. Ієвлев О. М. Теоретико-методичні засади формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури: дис. ... д-ра пед. наук. Хмельницький, 2021. 577 с.
11. Козенко Ю. О. Правова поведінка особи: спроба інтегративного осмислення: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 88 с.
12. Лисицький В. М. Метод проектів як засіб розвитку пізнавальних здібностей учнів. *Педагогічний альманах*. 2013. Вип. 20. С. 67–71.
13. Логвіненко М. Поняття та складники правової поведінки. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 283–289.
14. Мудренко О. З. Гуманізація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти: методична розробка. 23 вересня 2022. URL: <https://naurok.com.ua/gumanizaciya-osvitnogo-procesu-v-zakladah-profesiyno-profesiyno-tehnicno-osviti-301292.html> (дата звернення: 10.03.2024).
15. Нечипоренко В. В. Використання методу проектів для навчання та виховання сучасної компетентної особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 28. С. 256–260.
16. Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. *Науковий вісник ужгородського національного університету. Право*. 2019. № 59 (1). С. 66–69.
17. Романов Л. А., Пащенко Т. М., Пятничук Т. В., Глушенко О. В., Шимановський М. М. Проектні технології навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів (для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів): довідник / за заг. ред. Л. А. Романова. Київ: ПТО НАПН України, 2018. 92 с.
18. Романова А. Правомірна поведінка як умова самоствердження людини. *Юридичний вісник*. № 6. 2014. С. 91–95.

19. Столярова Т. О. Формування творчої активності майбутнього вчителя трудового навчання в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2008. 273 с.
20. Федорець М. А. Метод проектів як ефективний засіб особистісного та суспільного розвитку студентів у навчально-виховному процесі педагогічного коледжу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 115. С. 239–243.
21. Чечуй Е. П. Метод проектів як один зі шляхів підвищення мотивації до вивчення німецької мови. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3. С. 245–251.
22. Швець Т. В. Використання методу проектів на заняттях з української літератури. *Педагогічний дискурс*. 2008. Вип. 3. С. 201–204.
23. Штельмах О. В. Метод проектів у навчанні іноземній мові студентів нефілологічних спеціальностей під час позааудиторної роботи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6. С. 289–298.
24. Шумська С. С. Форсайт як інструмент планування та прогнозування розвитку України. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 вересн. 2020 р.). Одеса: Принт бистро, 2020. С. 152–155. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1df140cf-61c5-4f86-b9b1-b6c07ff-4def7/content> (дата звернення: 28.03.2024).

References

1. Bondarenko H. (2012). Metod proektiv yak zasib udoskonalennia metodychnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv ukrainskoi movy ta literatury [Project Method as a Means of Improving Methodological Competence of Future Teachers of Ukrainian Language and Literature]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences*, 24 (2), 102–109 [in Ukrainian].
2. Burhun I. V. (2010). Metodolohichni osnovy rozvytku kompetentnoi osobystosti [Methodological basis for the development of a competent personality]: *Zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Ser. Pedagogichna – Coll. of science Ave. Kamianets-Podilskiyi National University named after Ivan Ohienko. Ser. Pedagogical*, 16, 185–188 [in Ukrainian].
3. Vitvytska S. S. (2015). Aksiolohichni pidkhid do vykhovannia osobystosti maibutnoho vchytelia [An axiological approach to the education of the future teacher's personality]. *Kreatyvna pedahohika – Creative pedagogy*, 10, 63–67 [in Ukrainian].
4. Vozniuk O. V. (2012). *Pedahohichna synerhetyka: heneza, teoriia i praktyka* [Pedagogical synergy: genesis, theory and practice]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
5. Honcharuk A. P. *Mekhanizm pravovoi povedinky (zahalnoteoretychnyi aspekt)* [The mechanism of legal behaviour (general theoretical aspect)]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Nats. Akad. Instyt. Derzh. I Prava. V. Koretsoho [in Ukrainian].
6. Hrynko V. O. (2013). Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti studentiv na osnovi vykorystannia metodu proektiv [Activation of students' cognitive activity through the use of the project method]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky – Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences*, 13 (2), 205–210 [in Ukrainian].
7. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina KhKhI stolittia») [State National Programme «Education» («Ukraine of the XXI century»)]: *zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy № 896 (1993, November 3)*. *Osvita* [in Ukrainian].
8. Zhvaniia O. I. (2021). Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu – osnova rozvytku osobystosti studenta [Humanisation of the educational process is the basis of student personality development]. *The driving force of science and trends in its development: materials I International Scientific and Theoretical Conference (United Kingdom, Coventry, January 29, 2021)*, 69–71 [in Ukrainian].
9. Zanfirova T. A. *Aksiolohichno-normatyvni zasady filosofii trudovoho prava* [Axiological and Normative Foundations of the Philosophy of Labour Law]. Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].
10. Ievliev O. M. (2021). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiino-pedahohichnoi mobilnosti maibutnoho vykladacha v umovakh mahistratury* [Theoretical and Methodological Bases of Formation of Future Teacher's Professional and Pedagogical Mobility in the Conditions of Master's Degree]. Doctor's thesis. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi nats. un-t [in Ukrainian].

11. Kozenko Yu. O. (2013). *Pravova povedinka osoby: sprobа intehratyvnoho osmyslennia* [Legal behaviour of a person: an attempt at integrative understanding]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].

12. Lysytskyi V. M. (2013). Metod proektiv yak zasib rozvytku piznavalnykh zdibnosti uchniv [The project method as a means of developing students' cognitive abilities]. *Pedahohichnyi almanakh – Pedagogical almanac*, 20, 67–71 [in Ukrainian].

13. Lohvinenko M. (2021). Poniattia ta skladnyky pravovoi povedinky [Concept and components of legal behaviour]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 4, 283–289 [in Ukrainian].

14. Mudrenok O. Z. (2022). Humanizatsiia osvithnoho protsesu v zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Humanisation of the educational process in vocational (vocational and technical) education institutions]. URL: <https://naurok.com.ua/gumanizaciya-osvitnogo-procesu-v-zakladah-profesiyno-profesiyno-tehnicno-osviti-301292.html> (accessed: 10.03.2024) [in Ukrainian].

15. Nechyporenko V. V. (2013). Vykorystannia metodu proektiv dlia navchannia ta vykhovannia suchasnoi kompetentnoi osobystosti [Using the project method for training and education of a modern competent personality]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 28, 256–260 [in Ukrainian].

16. Peresh I. Ye., & Baryska Ya. O. (2019). Teoretychni kharakterystyky pravomirnoi povedinky [Theoretical characteristics of lawful behaviour]. *Naukovyi visnyk uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Right*, 59 (1), 66–69 [in Ukrainian].

17. Romanov L. A., Pashchenko T. M., Piatnychuk T. V., Hlushchenko O. V., & Shymanovskiy M. M. (2018). *Proektni tekhnologii navchannia uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv (dlia pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv)* [Project-based learning technologies for students of vocational schools (for teachers of vocational schools)]. In L. A. Romanova, (Ed.), Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

18. Romanova A. (2014). Pravomirna povedinka yak umova samostverdzhennia liudyny [Lawful behaviour as a condition for human self-affirmation]. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, 6, 91–95 [in Ukrainian].

19. Stoliarova T. O. (2008). *Formuvannia tvorchoi aktyvnosti maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia v protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of Future Labour Education Teacher's Creative Activity in the Process of Professional Training]. Extended abstract of candidate's thesis. Uman: Vinnyts. derzh. ped. un-t im. M. Kotsiubynskoho [in Ukrainian].

20. Fedorets M. A. (2014). Metod proektiv yak efektyvnyi zasib osobystisnoho ta suspilnoho rozvytku studentiv u navchalno-vykhovnomu protsesi pedahohichnoho koledzhu [Project Method as an Effective Means of Personal and Social Development of Students in the Educational Process of Pedagogical College]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky – Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 115, 239–243 [in Ukrainian].

21. Chechui E. P. (2013). Metod proektiv yak odyz zi shliakhiv pidvyshchennia motyvatsii do vyvchennia nimetskoï movy [The project method as a way to increase motivation to learn German]. *Tavriiskiy visnyk osvity – Tavriiskiy herald of education*, 3, 245–251 [in Ukrainian].

22. Shvets T. V. (2008). Vykorystannia metodu proektiv na zaniattiakh z ukraïnskoï literatury [Using the project method in Ukrainian literature classes]. *Pedahohichnyi dyskurs – Pedagogical discourse*, 3, 201–204 [in Ukrainian].

23. Shtelmakh O. V. (2013). Metod proektiv u navchanni inozemniï movi studentiv nefilolohichnykh spetsialnosti pid chas pozaudytornoi roboty [Project method in teaching foreign language to students of non-philological specialities during extracurricular activities]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6, 289–298 [in Ukrainian].

24. Shumska S. S. (2020). Forsait yak instrument planuvannia ta prohnozuvannia rozvytku Ukrainy [Foresight as a tool for planning and forecasting the development of Ukraine]. *Ekonomiko-pravovi aspekty hospodariuvannia: suchasnyi stan, efektyvnist ta perspektyvy: materialy VII Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. (Odesa, 25–26 veresn. 2020 r.)*. Odesa: Prynt bystro. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1df140cf-61c5-4f86-b9b1-b6c07ff4def7/content> (accessed: 28.03.2024) [in Ukrainian].